

PATRIK ENGELLAU:

Ledarskapet och visionerna

En av ledarskapets uppgifter är att ingjuta framtidstro. Vi människor måste se hur våra ansträngningar passar in i ett större sammanhang och har ett värdigt ändamål.

Mänskligheten har sagts ha ett behov av att bygga katedraler. De borgerliga partierna har inte formulerat en vision. Detta är en del av socialdemokratins styrka. Människorna vill bygga nya katedraler, inte riva gamla.

Henry Kissinger är känd för att ta kraftigt betalt för att framföra välbekanta uppfattningar, men då och då kommer nya och insiktsfulla formuleringar ur hans mun eller penna, till exempel den här:

Ledarens uppgift är att föra sitt folk från det ställe det befinner sig på till en plats där det aldrig varit. Människorna kan aldrig riktigt förstå den värld dit de är på väg. Liksom med alkemins hjälp måste ledaren skapa en storslagen vision.

Det som skiljer människan från djuren, påstår vissa, är hennes förmåga att höja sig över de omedelbara försörjningsproblemen, att medvetet göra sig en bild av ett önskvärt framtida tillstånd och sedan arbeta för att förverkliga detta. Mänskligt liv och arbete är därför till stor del att erövra och kolonisera framtiden.

För att förstå hur framtiden erövrats kan vi jämföra med andra kolonisationsprocesser. Hur gick det till när utsvultna europeiska bönder koloniserade, befolkade och byggde upp Förenta Staterna? Vad var det som gav dem modet att ge sig ut i det okända?

Visserligen kan det hävdas att svältens piska var förklaring nog till att Europas massor lämnade sina utarmade jordar och seglade västerut. Men emigranterna var i allmänhet inte de mest eländiga, de som skulle drabbats värst, utan tvärtom de driftigaste, människor som sannolikt klarat sig hyggligt hemma. Hoppets morot var en minst lika stark drivkraft som hungerns piska.

Vi vet att hoppet och drömmarna ofta var överdrivna. I Småland gick lyckorykten om att guld kunde skäras med täljknivar i det stora paradiset i väs-

Patrik Engellau är M.A. och chef för AB Samhällsrådet.

Han har tidigare utgivit bl a "Lån utan gränser", "Påhittigheten blockerad" och, tillsammans med Carl-Johan Westholm, "Vägval – Fyra Sverigebilder".

ter. I sin entusiasm skapar människor ofta orealistiska framtidsförväntningar. Många förhoppningar kom också på skam. Men massor av nya amerikaner lyckades genom engagemang och hårt arbete skapa sig det nya liv de hoppats på.

Och att ingjuta mod och handlingskraft är drömmens viktigaste funktion. Utan visioner och förhoppningar hade det Amerika som faktiskt skapades aldrig kunnat bli till. Utan framtidstron hade immigranterna aldrig koloniserat Vilda Västern. Liksom indierna i Tanzania hade de suttit kvar vid den kust där de landat och då och då samlats för att långtansfullt blicka över havet mot det gamla hemlandet. (De gör faktiskt det, bokstavligen.)

En bättre morgondag

För att vi människor öppet och förtröstanfullt ska vända oss mot framtiden måste vi kort sagt ha en känsla av att framtiden blir bra. Om vi tror på morgondagen känns dagens ansträngningar meningsfulla. Vi vet att vi gör världen bättre. Vi bygger något.

En av ledarskapets uppgifter är att ingjuta framtidstro.

En av ledarskapets uppgifter är alltså att ingjuta framtidstro. Den katolske filosofen Pierre Teilhard de Chardin säger att framtiden "... tillhör dem som kan ge morgondagens generation goda skäl att leva och hoppas." Vi vill höra om framtiden ser ljus ut. Och förväntningar-

na förverkligar ofta sig själva. I vilket fall som helst skapas inga goda framtider utan ljusa framtidsbilder.

På den gamla goda tiden – under femtio- och sextiotalsens rekordår – var framtidstron stark. Vi byggde en ny och bättre värld. Visionen av välfärdssamhället var kanske inte så skarp i konturerna, men vi hade alla en känsla av att vi var på rätt väg, att vi tillsammans höll på att skapa något nytt och värdefullt.

Visionen förädlar våra ansträngningar. Den visar oss att vårt engagemang inte bara handlar om att tillfredsställa egenintresset. De som tror att egoismen är den enda genuina drivkraften har bara förstått en del av människan. Att visionen av välfärdssamhället skänkte mening berodde inte bara på att vars och ens personliga välfärd gynnades utan också på att vi tyckte oss gynna andra samtidigt som vi gynnade oss själva.

Adam Smiths idé om den "osynliga handen" hade tidigare en liknande funktion. Den osynliga handen var den kraft som ställde så att andra gynnades när den enskilde strävade efter att främja sina egna intressen. Teorin om den osynliga handen gav människorna den i allmänhet berättigade uppfattningen att den fria konkurrensen var bra inte bara för den producent som berikade sig utan även för hans omvärld. Om marknadssystemet inte uppfattats som en progressiv företeelse – något som vidgade livsmöjligheterna för det stora flertalet – hade det aldrig kunnat slå igenom.

I själva verket vägleds alla mänsklighetens stora projekt – det må vara etableringen av det romerska imperiet, marknadsekonomin eller välfärdssamhället – av en mer eller mindre artiku-

lerad vision som anger riktningen för och syftet med människornas arbete. Liksom företag måste samhällen alltså ha ett slags affärsidé för att fungera riktigt bra. Medborgarna måste ha en någorlunda gemensam uppfattning om vad de sysslar med. Vi måste se hur våra ansträngningar passar in i ett större sammanhang och vi måste få känna att detta sammanhang har ett värdigt ändamål.

Liksom företag måste samhällen ha ett slags affärsidé för att fungera riktigt bra.

Att bygga katedraler

Den norske statsvetaren Gudmund Hernes har talat om mänsklighetens behov att bygga katedraler. För den människa som utan att förstå syftet bär stenblock hela livet blir tillvaron meningslös. Men om samme arbetare vet att han varit med om att uppföra ett vackert tempel kan han dö nöjd i förvissningen om att hans slit inte varit förfelat.

Vår tids problem är att det saknas visioner och storslagna projekt. Vi lever i en matt och dekadent period. Socialdemokratin gör halvhjärtade försök att blåsa liv i glöden från den tid då projektet var att bygga välfärdssamhället. Men detta görs inte med någon övertygelse, ty socialdemokratin är väl medveten om att den gamla sortens politik idag skapar fler problem än den löser.

Det sägs idag att svenska folket – kanske särskilt ungdomen – alltmer tar avstånd från politiken, omvärlden och sam-

hället överhuvudtaget för att i stället vända sig mot sin privatsfär. Om detta är fallet är det naturligt, ty ett system som inte har något intressant att komma med får knappast några anhängare. På sätt och vis är denna stämmningsförändring positiv. Den visar att medborgarna tröttnat på de gamla budskapen och är redo för nya. Men förändringen är också oroväckande, ty den generation som växer upp tycks delvis sakna förtröstan inför framtiden. Den som tror att framtiden bara bär med sig onda ting som krig och miljöförstöring kommer att klamra sig fast vid det bestående i stället för att skapa nytt.

Socialdemokratin är väl medveten om att den gamla sortens politik idag skapar fler problem än den löser.

Ett ledarskap som inte tror på sitt eget budskap får leda bara så länge det saknar trovärdiga konkurrenter. Socialdemokratins styrka är de borgerliga partiernas oförmåga att formulera en vision. Detta kan sägas utan kritik av våra borgerliga politiker, ty ritningar till nya katedraler gör man inte i en handvändning.

Bygga katedraler – inte riva

Uppenbart är emellertid att det inte räcker med att föreslå skattesänkning och åtstramning av den offentliga sektorn (även om detta är nödvändigt). Det som engagerar människor är att vara med och bygga nya katedraler, inte att

riva gamla. Vi har hellre en gammal uttjänt katedral än ingen alls.

Idéerna till framtidens katedralbygge måste sannolikt hämtas ur vårt lands rötter och traditioner. "Den varelse som ej sitt ursprung vördar, får inget säkert fäste i sig själv", skrev Shakespeare. Vi måste studera Sveriges historia.

Svenskarna är ännu inte mentalt urbaniserade.

Om vi ska hitta framtiden måste vi sannolikt knyta an till svenska folkets djupaste och äldsta värderingar. Vi är egentligen en nation av bönder även om

de senaste årtiondenas utveckling gör att de flesta svenskar råkar bo i städer. Men det tar flera generationer att byta kultur. Svenskarna är ännu inte mentalt urbaniserade. Jag föreställer mig att framtidens projekt måste växa ur den svenska odalmannens, den självägande bondens, tänkande. Kanske anslås framtidens ton av följande rader ur Erik Gustaf Geijers dikt Odalbonden:

Men jag står helst på min egen grund
och är helst min egen man ...

Mig mycken lärdom ej är tung,
jag vet blott vad är mitt.
Vad rätt är, ger jag Gud och kung
och njuter resten fritt.

Pärmar för inbindning av årgång 1985

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 50:- på postgiro 7 27 44-6.